

Van de redactie

Na het vakantie seizoen zijn we weer met goede moed begonnen aan het samenstellen van een nieuwe uitgave van ons heemkundetijdschriftje. Helaas heeft Jan Kuypers laten weten dat hij bij nader inzien toch afziet van zijn functie als redactielid van Van den Herd, zodat dit “baantje” weer vacant is. Wij zoeken dus versterking. Welk heemkundelid kan en wil in onze vereniging actief bezig zijn door onderwerpen van heemkundige aard te verwerken tot een artikel voor ons tijdschriftje.

Om eventuele toekomstige schrijvers op weg te helpen, willen we hen door de volgende overweging ideeën aan de hand doen.

Het is nog eens niet zo lang geleden dat op foto's van de “skyline” van een stad of dorp rokende fabrieksschoorstenen de bedrijvigheid en daarmee de welvaart van zo'n plaats aangaven. En hoe dikker de rook uit de schoorstenen hoe positiever het onderschrift van de foto en hoe welvarender de bevolking onder die rook. Het woord milieuvuiling kwam nog niet in onze denkwereld voor.

Ook het luchtruim boven de Oirschotse kern werd regelmatig “gesierd” door rokende fabrieksschoorstenen, weliswaar de een wat hoger dan de ander. Inmiddels hebben de meeste het bekende loodje gelegd en zijn de bijbehorende bedrijven verhuisd naar een industrieterrein of opgeheven. Eéntje is er, duidelijk in het oog springend, blijven staan – gelukkig buiten werking - als een herinnering aan de Oirschotse bedrijvigheid in de bebouwde kom. We

kunnen nu dus terecht zeggen dat hij Oirschot siert.

Zoals al opgemerkt zijn niet alle vroegere Oirschotse bedrijven verhuisd, maar zijn er verscheidene in de loop van de tijd opgeheven en de gebouwen soms afgebroken. Denk aan ons “romfabriek”, de leerlooierij van Termeer, de Enta op Den Heuvel, de bierbrouwerij, enkele meubelfabrieken enz. enz.

Daarnaast zijn verschillende soorten van middenstanders en zaken uit ons dorp verdwenen, zoals een smederij met een ouderwetse smid, de kolenboer, de kleermaker, een melkboer, een molenaar, een hoedenwinkel. We hebben nog maar één echte bakkerij en geen schoenmaker meer, en ga zo maar door. Nu nog zijn er Oirschottenaren die het een en ander weten over deze verdwenen bedrijven, zaken en beroepen. Misschien hebben familieleden de bedrijfsarchieven bewaard. Als dat stukje historische kennis van Oirschot verloren zou gaan, zou dat eeuwig zonde zijn.

Vandaar onze oproep!

Wie van onze leden wil hier-mee **actief** bezig zijn in onze heemkunde door zich te ver-diepen in de geschiedenis van Oirschots verdwenen bedrijven, winkels of beroepen, daarvan gegevens op een rij te zetten en daar een artikel over te schrijven voor ons tijdschriftje. Durf of kun je niet schrijven; wij zijn ook al blij met geordende gegevens, zodat iemand van ons er een goedlopend verhaal van kan maken. Al zouden er bijvoorbeeld maar 6 leden van onze ± 150 gehoor geven aan onze oproep, dan zouden we al 2 jaar vooruit kunnen. Hoe dikwijls horen we: “Ik kan er wel een boek over schrijven”. Nou dat hoeft niet. Met een artikel zijn wij ook al tevreden.

Wij wachten met spanning op jullie medewerking.

Studiereis 2002 Delft

Voor 2002 had de evenementencommissie een studiereis uitgezet naar Delft.

Op zaterdag 1 juni vertrok het gezelschap om half 9 vanaf de Enck. In de bus waren twee plaatsen te kort om het gehele gezelschap te vervoeren maar bestuurslid Han Smits was bereid gevonden om met zijn auto de bus te vergezellen, zodat alle aangemelde personen toch aan de reis konden deelnemen.

In het AC-restaurant in Hendrik Ido Ambacht werden wij omstreeks 9.45 uur ont- haald op koffie met gebak. Deze gemeen- te, gelegen in Zuid Holland, is genoemd naar Hendrik Ydo, een van de heren die in 1331 de Zwijndrechtse Waard lieten be- dijken.

Hierna ging de reis naar Delft, het eind- doel van de studiereis. De chauffeur liet het gezelschap uitstappen bij 'de druppel', de plaats waar we later weer bijeen zou- den komen voor de terugreis,

Delft is ontstaan uit een rond 1050 ge- sticht grafelijk vronnhof. De agrarische gemeenschap dankt haar naam aan de (gegraven) Oude Delf (de huidige gracht Oude Delft) De stadsrechten werden door graaf Willem II verleend (1246) aan het gebied dat destijds werd ingesloten door de Oude Delf en de in de 12^e eeuw gegraven Nieuwe Delf. Nadat de stad in 1389 toestemming kreeg voor de aanleg van de haven aan de Maas (Delfshaven) groeide ze uit tot een gezaghebbende en bloeiende handels- stad; handel, bierbrouwerijen (circa 200 in de 15^e eeuw) en lakenindustrie vormden lange tijd de belangrijkste bron- nen van bestaan. Na de Tachtigjarige oorlog nam de betekenis van de tapijt- en aardewerkindustrie (17^e en 18^e eeuw, Delfts Blauw) aanzienlijk toe; de leidende positie op het gebied van de handel werd afgestaan aan m.n. Rotterdam. Omstreeks 11.30 uur werd ons gezelschap bij de **Nieuwe kerk** in drie groepen verdeeld en onder leiding van de da- mes Anneke Zwartjens, Rita Winkelmolen en Theodora Vismans bezochten wij de Nieuwe Kerk ofwel de Sint Ursu- la. Met de bouw van deze gotische kruisbasilica werd begonnen in 1384. Deze kerk heeft een toren van 108 meter hoog.(ter vergelijking: de toren bij de Petrus kerk in Oirschot is ongeveer 60 meter hoog) Het schip dateert uit het tweede kwart van de 15^e eeuw, het koor met omgang werd in 1453 door Jacob van der Borch gebouwd. Aanvankelijk bestond de kerk uit een houten noodgebouw, waaromheen een eeuw lang gebouwd werd aan de basi- liek zoals deze thans bestaat.

De kruisvorm verwijst naar Christus, de twaalf zuilen in het koor naar de twaalf apostelen, de vier pijlers staan voor de vier evangelisten en de zestien zuilen in het schip voor de zestien profeten.

De gids besteedde in de kerk uiteraard aandacht aan de graftombe van Willem van Oranje, bijgenaamd de Zwijger (Dillenburg 24 april 1533 – Delft 10 juli 1584).. Het praalgraf werd tussen 1614 en 1623 gerealiseerd door de bouwmeester Hendrick de Keyser en na diens dood in 1621 voltooid door zijn zoon Peter. Het mausoleum wordt gevormd door vier grote nissen, waarin de bronzen vrouwenfiguren staan, en waarop een baldakijn rust. De vrou- wenfiguren symboliseren de vrijheid, de

gerechtigheid, de godsdienst en fortitudo wat kracht of moed betekent. Onder de bal- dakijn bevinden zich twee beelden voorstel- lende de gestorven prins, uitgevoerd in wit marmer, liggend op een uit hetzelfde stuk marmer gemaakt bed. Aan zijn voeten ligt in marmer uitgevoerd de hond van Willem van Oranje. Tussen 1997-2001 is de tombe ingrijpend gerestaureerd, omdat het marmer door de inwerking van zouten ernstig was aangetast. Bij deze gelegenheid werd een kistje gevonden waarin naar alle waar- schijnlijkheid het hart en ingewanden van Willem van Oranje zaten. Het kistje is ech- ter niet geopend en op de oude plaats terug-

gezet. Zij nog vermeld dat Willem van Oranje vier maal gehuwd geweest is en op 10 juli 1584, zoals bekend, door Balthasar Gerards is doodgeschoten.

De koninklijke grafkelders bevinden zich achter en onder het monument en worden afgesloten met een grote zware steen met vier koperen ringen. Als laatste (40^e graf) is in 1962 hier koningin Wilhelmina begraven.

Niet onbesproken mogen blijven de 16 gebrandschilderde ramen. Twee keer zijn de gebrandschilderde ramen verlo- ren gegaan. In 1536 bij de stadsbrand en in 1654 bij de ontploffing van het Delftse kruithuis. Bij gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum van koningin Wilhelmina schonk de uit Nederland afkomstige Amerikaan Edward W. Bok het gebrandschilderde Wilhelminaraam. In navolging van dit geschenk werden in de jaren 1927 en 1936 alle ramen vervangen door gebrandschilderd glas. In totaal zijn er 16 grote ramen met verschillende voorstellingen. Elf van de zestien ramen zijn naar een ontwerp van Willem van Konijnenberg. Het zestiende raam, voorstellende de le- vensgeschiedenis van Hugo de Groot in veertien taferelen is naar een ontwerp van de Limburger Joep Nicolaas.

Hoewel wij alleen de nieuwe kerk hebben bezocht met de koninklijke graven zij nog vermeld dat in de oude kerk onder andere begraven zijn de zeehelden Piet Hein en Maarten Tromp, de natuurwetenschapper Anthony van Leeuwenhoek en de schilder Johannes Vermeer.

Na de rondleiding, waar we vele indrukken opdeden, gebruikten wij aan de markt de lunch. Het was heerlijk buiten te zitten in de stralende zon.

Het bezoek aan Delft werd afgesloten met een rondvaart door de grachten van Delft. Het was een prachtige tocht waar weer veel te zien was. Het is ondoenlijk alle bezienswaardigheden te noemen. Volstaan wordt met te noemen de woonhuizen van Johannes Vermeer, Anthony van Leeuwenhoek en Jan Steen, thans hotel Modern, bierbrouwerijen, dolhuis, thans studentenhuis, zeepfabriek 'Bousquet, het Prinsenhof waar Willem van Oranje in 1584 door Balthasar Gerards is doodgeschoten, het oudste huis uit 1536, het smalste huis waarin de arts van Willem van Oranje gewoond zou hebben, (nr. 147-straatnaam werd niet vermeld). We voeren onder diverse bruggen door waarvan de voornaamste de 'Venitiaanse' brug (Hedwig brug) en de boterbrug, bij de vroegere boter-spek- en eierenmarkt. Bij het keerpunt hadden we een gezicht op Delft vanwaar Johannes Vermeer het bekende 'gezicht op Delft' schilderde. Veel is er sindsdien veranderd maar de kerk is op het schilderij duidelijk zichtbaar.

Na een uur meerden wij weer af en al slenterend en kijkend gingen we zeer voldaan terug naar de bus, die bij 'de druppel' stond op de plaats waar wij onze prachtige dag in Delft begonnen.

In de bus had men een prachtig gezicht op 'de druppel'. Een door de zon beschenen glasbol met daarin een stalen geraamte, een fonkeling in de zon. Nu naar onze laatste halte Haaren, waar reisleader en organisator Wim een tijd heeft gewoond en ook zijn hart aan heeft verpand.

In de herberg 'Van Boxtel' hebben we heerlijk gegeten en zijn diverse foto's gemaakt.

Hierna werd de terugweg aanvaard en nagepraat over de fijne en indrukwekkende dag. Omstreeks negen uur waren we weer terug in ons geliefde Oirschot.

Sjef Smetsers

Opmerkelijke merkwaardigheden

Zoals wij, heemkundigen, allemaal weten, heeft Oirschot vele opmerkelijke kleinigheden. Ik doel dan op gevelstenen, huizenamen, windvanen enz. Deze zijn over het algemeen wel bekend. Toch zijn er in ons dorp nog bijzonderheden, curiosa, die nauwelijks bekend zijn, zelfs niet onder heemvrienden. Daarom vond ik het nuttig mij bekende zaken te vermelden in ons lijfblad. Ik doe dat in willekeurige volgorde. Laten we maar het verst van de kom beginnen.

- Op het landgoed Heerenbeek bij de voordeur van het kasteeltje zit een gevelsteen met de tekst:
Herbouwd Aug. 1864
Deze steen gelegd door Jonker Menno en Freule Gabriëlle van Coehoorn.
Naast deze steen is een stenen Madonna ingemetseld met daaronder als datum: 24 Oct. 1944 (dit is de dag van de bevrijding van Oirschot).
- Ook ver weg bevindt zich een eenvoudige steen naast de voordeur op het boerderijtje Ravendonken 2 (fam. G. Traa), waarop staat:
G.V.D.E.
1870
wat betekende: Gaspaes Van Den Eijnde. Het is bekend dat de familie Van den Eijnde vroeger veel bezittingen had op Tregelaar.
- In een sluitsteen boven een buitendeurtje van de watermolen in Spoordonk stond het jaartal 1868. Door bouwwerkzaamheden is het onleesbaar geworden.
- Tegenover de paters Montfortanen (Groot Bijsterveld) op het huis Montfortlaan 11 zit boven de voordeur een steen met een mij onbekend wapen. Er staat een (soort) adelaar en het jaartal 1782 op. Wie kan mij vertellen wat voor wapen het is?
- Aan de achterkant van de Piëta-kapel nabij de H.Eik zit een steen waarop vermeld staat: 1886-1911 Pastoor-Deken Franken.
- Iedereen kent café Buitenlust aan de Spoordonkseweg nr.5. Dit pand werd vroeger genoemd "huize Goerée" naar het eiland waar de heer Vogel vandaan kwam. Hij was Ontvanger der Belastingen en woonde en hield kantoor in dit pand. Boven de zij-ingang aan de kant van de school zit boven de deur een steentje met daarop afgebeeld een vogel. Genoemde heer Vogel heeft dit steentje daarin laten zetten.

- Aan de Papenvoorden nr. 5 staat iets bijzonders, nl. een diepvrieskluis, gebouwd in het recente verleden en tegenwoordig niet meer in gebruik. In 1957 werd gestart met een coöperatie voor diepvrieskluizen, waarna over heel Oirschot enige gebouwtjes werden gezet. De gebouwen raakten in onbruik toen iedereen een diepvriezer aan huis kreeg. Aan de Papenvoorden de laatste der Mohikanen hiervan.
- Aan de Bestseweg 16b staat het woonhuis van mevrouw De Luy. Haar man was gemeentesecretaris en afkomstig uit Ravenstein. Daarom staat op het dak een windvaan voorstellende een steen (stein) met daarop een raaf.
- Aan de zijkant van het pand Leeuwerikstraat 18/20 bevinden zich drie muurankers in de vorm van de letters *I*, *H* en *V*. Vroeger woonde hier Kupke de Prins (Vlemminx). Daarvan zou de *V* wel afkomstig kunnen zijn. De *I* en *H* zijn mogelijk voornamen. Wie weet er meer van?
- In het huis Koestraat 28 zit ter hoogte van de deurbel (vlak langs het deurgebond) een eenvoudige steen waarop de initialen

I.V.G.,

een enkel teken en het jaartal 1808 staan. In dit huis of het huis dat eerder op die plaats stond zijn de zusters Franciscanessen hun werk in Oirschot begonnen. Gevlucht vanuit Weert kwamen zij bij ons in de Koestraat terecht, tegenover het huidige klooster. Wie weet hier het fijne van?

- Nieuwstraat 20 (familie Van Straten): in de achtermuur (vanuit de straat niet te zien) staat de naam Hanewinkel gegrift. Nu was Stephanus Hanewinkel een dominee die in 1799 een bekend boek heeft geschreven, nl. "Reize door de Majorij van 's-Hertogenbosch". Ik weet niet of de Hanewinkel van de Nieuwstraat dezelfde is als de schrijver van genoemd boekwerk.
- In de boog op de sluitsteen van het (wat ik noem) koetshuis van familie Gerhards-v.d.Boomen, Nieuwstraat 48, staat het jaartal 1846.
- Het muurkruis in de Begijnhof. Als men onder het poortje tussen Gasthuisstraat 67 en 69 doorgaat, ziet men het muurkruis hangen. Voorheen stond dit kruis op de schoorsteen van het oude Begijnhof aan de kant van de Oude Grintweg. Een plaatje heeft als tekst:

Handgesmeed kruis uit de 16^e eeuw.

Lange tijd heeft dit kruis het dak gesierd van de in 1957 afgebroken primitieve woninkjes voor armen en hulpbehoevenden, bekend als de Grote Begijnhof.

- De witte "potten" (ofwel isolatoren) aan de gevel van het voormalige VVV-kantoortje, Torenstraat 2, vind ik iets bijzonders. Heel aardig en zeldzaam. Het zijn "potten" van de PNEM, die men bij de restauratie bewust heeft laten zitten.
- Naast de ingang van de Wereldwinkel, Rijkessluisstraat 5a, bevindt zich een steen met het opschrift:
PH.A.M.C.Hubar 1879. Bijna bij niemand bekend.
- In de westelijke gevel van Auberge "de Zwaan" zit een geheimzinnige nis. Waarvoor die ooit gediend heeft is onbekend. Hij zit ook op een vreemde hoogte, aan de kant van de hoek naar de Markt. Zomaar een aardigheidje.
- Met recht ook een aardigheidje kun je de nieuwe benaming noemen van een huis. Langs de voordeur van Gasthuisstraat 8 is zopas opgezet de naam "*de Noot*" met de afbeelding van een noot (de vrucht van de notenboom). Daar woont mevrouw Verbeek.
- Last but not least: de gevelsteen (eerste steen) in de voorgevel van Markt 12 (mevr. Joannes-v.d.Spijker), slechts een twintigtal centimeters van het maaiveld. Op de steen staat:

Prim.Lap.Pos.

E.A.Wertenbroek

Duod.Maji MDCCCLI.

Vertaald levert dit op:

Eerste steen geplaatst

E.A.Wertenbroek

20 mei 1851

Hoe dikwijls zijn we hier voorbij gelopen zonder het op te merken? Wie weet trouwens iets van Wertenbroek?

Tot zover deze Opmerkelijke Merkwaardigheden. Weten de lezers nog andere akkefietjes op dit gebied, dan zijn die bij mij welkom.

Theo van de Loo,
Augustus 2002

Uit het Oirschotse Roomse leven

De Zusters van Liefde, een kloosterorde gesticht door de bekende pastoor (later bisschop en aartsbisschop) Zwijsen, had niet alleen in Tilburg een zgn. moederhuis, maar ook in verschillende andere plaatsen. Zo heeft bijv. Schijndel een moederhuis van deze orde, van waaruit weer bijkloosters opgericht zijn in andere dorpen. En menig Oirschots meisje heeft sinds de oprichting haar opwachting gemaakt in Schijndel om toegelaten te worden tot de daar aanwezige kloosterorde. Dat blijkt wel uit een hele lijst van Oirschotse meisjes/zustersnamen die mij, na een telefoontje van mijn kant, welwillend toegestuurd werd namens het bestuur van dat klooster.

Uit die lijst blijkt ook dat de eerste Oirschotse daar ingetreden is op 7 augustus 1859. Dat was een zekere A. Habraken met als kloosternaam zuster Barbara. De zuster bij wie ik op een warme zondagmiddag op bezoek ben geweest om naar haar levensverhaal te luisteren heet heel toevallig ook A. Habraken. Wie weet, misschien wel een ver familielid. Voor dat bezoek moest ik naar Geldrop waar de Schijndelse zusters een dependance hebben, want daar, in het Mariaklooster, woont Anna Maria Habraken.

Op d'n buurt bij Anna Habraken dus, bij oud-buurtgenoten en kennissen nog wel bekend als Anna van Graarten, bij haar neven en nichten als tante Zuster, maar bij haar medezusters als Marie Gerardine.

Ze is geboren vooraan op het toenmalige Snepseind - nu heet het daar Liempdsedijk - in april 1912 als dochter van Nel en Graard Habraken en daar heeft ze ook haar jeugd doorgebracht. Met plezier denkt ze terug aan die jeugd op 't Snèpsènd', aan haar familie, haar buurt en haar kennissen, ook al moest ze al vroeg 'mee aanpakken', zoals ieder kind uit een boerengezin dat in die tijd moest. Amper van de Lagere School kreeg ze al direct de zorg over het huishouden van een oom die weduwnaar was. Later, als jong meidje, ging ze 'dienen' bij de familie van Esch in de Dekanijstraat, waar ze voor 'de kiendjes' mocht zorgen, zodat moeder van Esch haar handen vrij had om de klanten in de winkel te bedienen.

Met veel enthousiasme haalt zuster Marie Gerardine herinneringen op uit deze fijne tijd van haar jeugd. En dat allemaal - na mijn vraag of ze nog Orskots kon, want dat buurt gemakkelijker - in vlot dialect, ondanks het feit dat ze meer dan 60 jaar Oirschot uit is.

In die tijd begon Anna Habraken toch aan een leven in het klooster te denken. En ook hier heeft Maria van de H. Eik, evenals bij Miet van Gerven uit het artikel van onze vorige uitgave, een beslissende rol gespeeld, want na een bezoek aan de H. Eik wist ze het zeker: "Ik ga naar het klooster."

Toen ze die beslissing aan haar jongere zus Mrie vertelde, bleek die, o toeval, met dezelfde gedachte rond te lopen. Conclusie: "Dan gaan we samen".

Op mijn vraag waar ergens in haar jeugd de kiem is gelegd voor een religieus leven, weet onze zuster toch wel duidelijk momenten in haar leven aan te wijzen. Niks geen tante Zuster, oome Broeder of Heerom die hun voorgaand was. Niks geen onderwijs aan een nonnenschool waar ze beïnvloed kon worden. Zelfs geen katholieke school waar ze godsdienstles kregen, want de twee zussen hebben allebei de openbare lagere school in Straten doorlopen en daar stond geen godsdienstles op het rooster. Het enige godsdienstonderricht dat ze als kind kregen, moest komen van de zgn. **katechismus**. Nee, niet het bekende boekje met de lastige godsdienstvragen en de nog lastigere, en voor een kind onbegrijpelijke antwoorden, maar een soort van godsdienstige stoomcursus die alle katholieke kinderen in die tijd volgden voor ze hun H. Communie deden. Men **ging** naar de katechismus of men **zat** op de katechismus.

Zuster Habraken herinnert zich dat haar vader niet alleen zondags, maar ook door de week dikwijls naar de H. Mis ging en dat was toch wel iets bijzonders voor een boer die achteraf woonde.

Misschien heeft dat er al wel toe bijgedragen, maar de periode en het feit dat ze bij de familie van Esch elke morgen met de 'kiendjes' naar de H. Mis ging, is volgens haar van doorslaggevende betekenis geweest voor het bewust worden van haar roeping.

Hoe reageerden haar ouders op het besluit van de twee zussen, want twee dochters tegelijk afstaan aan een klooster was toch geen kleinigheid?

'Ze hebben ons niet gestimuleerd, maar ook niet tegengehouden. Wel hebben ze aan ons gevraagd om nog een tijdje te wachten, omdat juist de oogsttijd voor de deur stond; zoals bekend een drukke tijd op een boerderij. Tevens kon iedereen in het gezin dan aan het idee wennen. Daarbij komt dat de andere dochter in die tijd ook het huis uit ging omdat ze trouwde, zodat het gezin zonder vrouwelijke hulp kwam te zitten. Wij zelf, Pietermel en ik hebben er toen voor gezorgd dat een nichtje bij ons in huis kwam, wat ze overigens met plezier deed. Van de andere kant moet je niet vergeten dat het in die tijd voor een katholiek gezin toch wel iets was om als ouders trots op te zijn een zoon of dochter in het klooster te hebben.'

De volgende stap voor de gezusters was een gesprek met de pastoor. 'Hij adviseerde ons om bij de Franciscanessen van Oirschot

Zr. Marie Gerardine

in te treden, maar dat advies stond ons helemaal niet aan, omdat we gehoord hadden dat je daar achter de tralies verdween, en dat leek ons geen prettig vooruitzicht. Nee, wij wilden naar de zusters in Schijndel. Daar waren meer Oirschotse meisjes naar toe gegaan, o.a. een goede bekende van ons: Betje van Heerebeek.'

Dus gingen de toekomstige zusters kennismaken in Schijndel'.

Zuster Marie Gerardine vertelt: 'Die dag herinner ik me nog goed. Onze vader en ons oudste zus, Mina, gingen mee.

Ter kennismaking stelde onze vader ons aan een zuster voor met .. "Graard Habraken, en hier ben ik met mijn drie dochters, daar mogen jullie er twee van hebben". Daarop wees die zuster zonder aarzelen mij aan als meest waarschijnlijke toekomstige zuster.

Op 4 februari 1938 bracht vader Habraken de zusjes weg naar de Zusters van Liefde in Schijndel.

'Bij het vertrek thuis op het Snepseind zei onze vader: "Kijken jullie nog maar eens goed rond, want dit zie je, als je in het klooster blijft, nooit meer terug."

En inderdaad, met die gedachte gingen wij van huis. En dat was best moeilijk. Bedenk ook dat we niks van thuis mee mochten nemen, geen herinnering, zelfs geen foto. En dat vond ik het moeilijkste.

Bij het definitieve afscheid in Schijndel zei onze vader: "En als het jullie hier niet bevalt, kom dan maar gauw naar huis".

Maar het is de zusjes daar goed bevallen want ze zijn gebleven. Toch zijn ze nog regelmatig terug geweest op het Snepseind, maar dat was pas jaren later, toen de kloosterregels al enigszins versoepeld waren. Volgens zuster Habraken was het - die eerste keer naar huis - een heel vreemde gewaarwording, om na een jarenlang verblijf in een klooster met grote ruimtes en lange, bijna steriele gangen weer thuis te komen, waar alles veel kleiner was dan in je herinnering.

Gelukkig hadden de zussen Habraken in hun postulanten tijd veel steun aan elkaar. Ze kregen zelfs het voorrecht om elke zondag samen een uurtje in de tuin te wandelen om bij te praten. Daardoor is er tussen hen tweeën een hechte band ontstaan en die is gebleven.

Op het einde van de postulanten tijd, na anderhalf jaar, legde men de wereldse kleding af en werd men 'gekleed' in een habijt. Ook legde men de wereldse naam af om verder met een kloosternaam door het leven te gaan. Die kloosternaam mocht men zelf kiezen. De zusjes Habraken kozen als eerbetoon aan hun ouders de naam van hun vader en moeder: zuster Petronella Marie (kortweg Pieternel) naar hun moeder en zuster Marie Gerardine naar hun vader.

De zusjes Habraken in een al enigszins gemoderniseerde kleding

Het werkterrein van de zusters van Liefde lag en ligt o.a. in de gezondheids- en ouderenzorg, in het onderwijs en in de missie. Zuster Marie Gerardine: "En waar je heen gezonden werd, daar ging je. Je mocht wel je voorkeur opgeven voor een bepaalde taak, maar als daar in het klooster geen behoefte aan was, kreeg je een ander baantje in een ander klooster toebedeeld. Zo heb ik me ooit opgegeven voor de missie, maar op een of andere manier is het er nooit van gekomen."

Het lag een beetje voor de hand dat de wegen van de (ge)zusters zich hier scheidden. Terwijl Pieternel in de ziekenzorg terecht kwam in Raamsdonkveer en Geldrop, vervulde onze zuster Marie Gerardine haar werk onder andere in de bejaardenzorg en in de keuken, achter-eenvolgens in Beek en Donk, in Boekel en Mijdrecht.

Naast het kloosterleven waren ze, in hun vrije tijd, beide regelmatig op pad met het Rode Kruis en de Zonnebloem of met bedevaarten, zoals naar Lourdes en Banneux.

In 1966 nam zuster Marie Gerardine haar intrek in het Maria klooster in Geldrop en in het ziekenhuis van diezelfde plaats werkte.. haar zus Pieternel. Vanaf die tijd waren ze weer regelmatig samen. Daar in Geldrop hebben ze in februari 1988 in het Annaklooster samen hun gouden kloosterjubiläum gevierd.

Het Brabants Dagblad heeft er toentertijd in hun krant een artikel aangewijd, want twee zusjes uit een gezin in het klooster was geen uitzondering, maar twee zusjes die samen hun gouden kloosterjubiläum kunnen vieren in dezelfde orde, is dat natuurlijk wel.

En beslist een unicum moet het feit zijn dat ze ook allebei en samen in 1998 hun 60-jarig jubileum nog gevierd hebben, nu in het Moederhuis van de Zusters van Liefde in Schijndel. Helaas is haar zus, Petronella Marie enkele jaren geleden overleden.

De (ge)zusters Habraken bij hun 60-jarig kloosterjubiläum links Zr. Marie Gerardine en rechts Zr. Petronella Marie

Op het ogenblik woont Marie Gerardine in het Mariaklooster in Geldrop. Nu moet dit artikel eigenlijk eindigen met: “en daar geniet ze na een mooi en werkzaam kloosterleven van haar welverdiende rust”. Het grootste gedeelte van die zin klopt, maar als je op je negentigste nog regelmatig bij zieken op bezoek gaat, nog twee morgens per week vrijwilligerswerk doet in een verpleegtehuis, nog aan volksdansen doet, nog fietst en ...nog naar de gym gaat, kun je dat moeilijk rust noemen. Daar heeft ze nog geen tijd voor.

En buurten kan ze ook nog goed.

Zuster Marie Gerardine Habraken. Hartelijk bedankt.

Clari van Esch- van Hout

Oirschotse Montfortanen

PATER BEYSENS z. g., GEBOREN TE OIRSCHOT,
OVERLEDEN IN COLUMBIA.

De eerste Oirschotse jongen, die naar het Klein Seminarie te Schimmert afreisde, was Antoon Beysens (Antonius Henricus), geboren te Oirschot op 19 februari 1891, begon in Schimmert in 1905, zijn professie vond plaats op 15 augustus 1914 en hij werd priester op 29 mei 1920.

Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Montfortanen in Oirschot werd een feestgids uitgegeven, waarin diverse artikelen werden opgenomen. Één van die artikelen ging over de missionarissen in de voorgaande periode. Daarin stond onderstaande passage vermeld, die op zich voor zichzelf spreekt:

“Eveneens in 1923 kwam aan de familie Beysens van uit de Indianenmissie der Vaupèz de droeve tijding dat Pater Antoon slechts acht dagen in zijn Missie had geleefd.

Uitgeput van de zware reis en van de koorts, was onze eerste Oirschotsche missionaris geval-len op den onherbergzamen grond waar zijn onstuimige verlangens hem hadden heen gedragen, toen hij na twee jaar professoraat te Schimmert op zijn aandringen zich tot het missieleven onder de Roodhuiden zag aangewezen. Op haar doodsbed had de moeder hem vaarwel gezegd, en

de edelmoedige vader, die drie dochters religieuzen en een Broeder bij de Witte Paters telt, verloochende zijn offer niet bij het vernemen van het doodsbericht.

"Als ik nog een zoon had die mij vroeg om Antoon op te volgen, zou ik hem niet weigeren": dat was zijn woord tot den Pater die de tijding van het overlijden bracht. Zóó was de familie Beysens sterk geworden in het Geloof door het dragen van vele kruisen.

door Han Smits

“Wor d’n burger de mosterd haolt” (2)

In het vorige nummer had ik het over mosterd en de bemoeienissen daarmee van burgemeesters, waaronder ook ondergetekende. Hieronder volgen nog wat aanvullingen.

1. In 1825 heeft burgemeester Laurens Smeets de Gulpener brouwerij *De Gekroonde Leeuw* gesticht. Zijn zoon breidde die uit met een distilleerderij en een azijnfabriek. In 1882 kwam daar een mosterdfabriekje bij; gelet op de aanwezigheid van de azijn is dat best wel logisch.
2. In de 19^e eeuw werd er veel inheems mosterdzaad gebruikt, tegenwoordig komt bijna al dit zaad uit Canada. Het verbouwen van mosterdzaad werd in de 19^e en 20^e eeuw tegengegaan wegens vrees voor overwoekering. In veel pachtcontracten was het verboden. Toen echter ook een gemeentebestuur met een verbod op de propfen kwam via een gemeentelijke verordening werd deze aangevochten in Den Haag en werd ze door de Kroon vernietigd (Montfoort, 1857)
3. In het vorige artikel vermeldde ik een Oirschotrse kanonskogel die mogelijk is gebruikt voor het pletten van mosterdzaad. Zo een is er ook nog in Velzen. Hij is afkomstig van het schip van admiraal Van Heemskerck en werd op hem afgevuurd nabij Gibraltar (17^e eeuw).

4. De lijst van mosterdpotten die uit de grond zijn opgedolven, verdient ook nog een aanvulling. In de vitrines met archeologische objecten in het gemeentehuis staan in de rechter kast flesjes en potjes die Louis en Tineke de Kok hebben gevonden in hun tuin aan de Kerkstraat. Daar is een 'duits' mosterdpotje bij met het opschrift: "Wed. Breder". Mosterd wordt in deze Rotterdamse fabriek niet meer gemaakt, maar het is wél de grootste azijnfabriek van Nederland. De weduwe is Amalia Gillis, die na de dood van haar man Hermann Heinrich Breder in 1864 de zaak voorzette.
5. En dan tot slot de uitdrukking: "waar Abraham de mosterd haalt". Om dat uit te leggen moeten we naar het Oude Testament, Genesis 22-6, waar wordt verhaald dat Abraham zijn zoon zou offeren op een vuur. Hij verzamelde musters en "legde het hout op de schouders zijns zoons".
(En als we het dan toch over de Bijbel hebben, daar wordt over mosterdzaad in een totaal andere betekenis gesproken, nl. als zaad van een super grote boom, die met onze mosterd – naar ik meen – niets heeft uit te staan.)

Frits Speetjens

Feesten rond de levenscyclus

De levenscyclus wordt gekenmerkt door overgangen van de ene levensstaat naar de andere, zogenaamde rites de passage, zoals geboorte, huwelijk en dood, maar ook inwijdingen in een geestelijke staat (waarover in het volgende nummer meer).

Geboorte

Onder invloed van de seksuele revolutie na het midden van de jaren '60 en de afnemende kerkelijke invloed op het zedelijkheidsdenken zijn de taboes rond zwangerschap en geboorte doorbroken. Toch is een beschrijving van de viering van de geboorte of doop van een kind in de door mij geraadpleegde bronnen (gedurende de door mij onderzochte periode van 1946-1996) niet voorgekomen, met uitzondering van het feest bij de geboorte van prinses Marijke. Er zijn dan ook geen aanwijzingen dat de belevingen hieromtrent afwijken van die van de rest van Brabant, zoals die zijn beschreven in 'Zingeving en gewoonten in het moderne leefpatroon' (door K.P.C. de Leeuw in *Geschiedenis van Noord Brabant III*).

Huwelijk

Ook over de plaatselijke viering van huwelijksfeesten werd niets gemeld. Wel werden in 1962 mensen die gingen trouwen, opgeroepen zich ook geestelijk op het huwelijk voor te bereiden door deel te nemen aan een retraite. In 1985 werd het verslag gepubliceerd van een onderzoek, uitgevoerd door het tijdschrift *Bruid en Bruidegom* in samenwerking met de Interfaculteit Bedrijfskunde van de RU Groningen. Daaruit bleek o.a. dat er nog meer in een kerk werd getrouwd dan de afname van het aantal kerkelijken zou doen vermoeden. Een trouwfeest kostte al gauw f 8.000.--, maar gemiddeld zou hieraan zelfs f 30.000.-- worden besteed.

De viering van huwelijksjubilea had in tegenstelling tot huwelijken wel een uitgesproken openbaar karakter. Al in 1913 zong een liedjeszanger op de kermis 'Een Gouden Bruiloft wordt gevierd met luister..' en deze traditie leefde nog sterk tot lang in de onderzochte periode. Enkele weken voor het feest verscheen er een uitgebreid artikel met de levensgeschiedenis van het jubilerende bruidspaar, meestal compleet met foto. In de meeste gevallen werd ook een verslag van het feest gegeven. De buurt had een zeer belangrijke taak in de voorbereiding van deze feesten en was daar dan ook vaak weken van tevoren mee bezig. Ter voorbereiding van het feest werd uit de buurt een feestcomité samengesteld om de dag te coördineren. Het programma dat gepubliceerd werd, was de eerste dertig jaar na de oorlog nagenoeg hetzelfde: het paar werd in een open landauer (of later een auto, al dan niet versierd met gouden kroon en bloemen) naar de kerk gebracht. De ruiters van de Rijvereniging gingen voorop, bruidjes omringden het bruidspaar en het feestcomité had een aparte plaats in de stoet. De buurt verzorgde ook de versiering van het huis en in veel gevallen werd de hele straat versierd met dennenboompjes. Op de receptie werd o.a. het buurtcadeau aangeboden en er werd vermeld welke notabelen aanwezig geweest waren: meestal de pastoor of deken met de kapelaan(s), de burgemeester en zijn echtgenote, de wethouder(s), de gemeentesecretaris en de dokter. 's Avonds bracht de harmonie een serenade, in 1950 nog "omstuwde door honderden kijklustigen." Het was niet ongebruikelijk dat het feest de volgende dag doorging voor b.v. de buurt en in 1948 werd gemeld dat ter gelegenheid van een 25-jarig huwelijk drie dagen feest werd gevierd.

Pas na 1975 verdwenen de uitgebreide berichtgevingen over huwelijksjubilea en werd via een advertentie door het echtpaar zelf of hun kinderen meegedeeld hoe laat de mis en receptie plaatsvond. In de jaren '80 kwam daar soms de mededeling in voor dat men het feest in huiselijke kring wilde vieren.

Ging een huwelijk niet door, dan moest dat ook gevierd (?) worden. Een dergelijke gebeurtenis, 'toffelen' genoemd, werd eenmaal beschreven in 1948, toen een meisje haar minnaar de bons had gegeven. Om elf uur 's avonds ging een rij erdkarren op weg naar het huis van het meisje. Daar werd een hele stromijt uitgestrooid, een kalf in het tuintje gezet en een gierton leeggegoten. Er mocht niet al te veel geweld worden gebruikt, bang als men dan was voor de komst van de politie. Die kwam toch, maar er werden geen processen-verbaal uitgereikt; "er was dan ook netjes getoffeld" vindt kronieker "want toen hij Zondag 's-morgens eens kwansuis langsliep was er niet veel meer te zien."

Bij het huwelijk van een gildenlid schenkt de aanstaande bruidegom trouwbier aan zijn medegildenbroeders en wel een halve ton z.g. Bruigombier. Het is geen gebruik een gildenbroeder bij het vaarwelzeggen van de vrijgezellenjaren een geschenk aan te bieden.

Dood

De gebeurtenissen rond de dood horen mijns inziens niet tot de feesten. In het kader van de rituelen rond de levenscyclus neem ik ter completering van het geheel de voornaamste openbare berichten uit de bronnen op.

Evenals met betrekking tot geboorten en huwelijk, werd over rituelen of gewoonten rondom de dood in de plaatselijke bladen nauwelijks gesproken. Tot in de jaren zestig bleef in Brabant het religieus ritueel rondom de dood pregnant aanwezig. Vanaf de jaren zestig boden religieuze en sociale rituelen vanwege secularisering en individualisering niet langer houvast. In ieder geval in de periode tot 1980 speelden buurtverenigingen een rol bij het aanzeggen van een overlijden, bij het rozenkrans bidden, bij de dodenwake, het wegdragen van overleden buurtgenoten en bij begrafenis.

In Oirschot hebben de gilden de zorg voor de begrafenis van overleden gildenbroeders volgens de regels, die in de caert zijn opgenomen. Wanneer de overledene bij de kerk op de baar is geplaatst, ontdoet de hoofdman de gildenkoning van het koningszilver en legt dit over het midden van de kist. Het stoffelijk overschot wordt door zes gildenbroeders gedragen. De hoofdman en de koning lopen vóór de familie, wat de gedachte symboliseert, dat men zijn vrienden wèl, maar zijn familie niet kiest. Tijdens de dienst worden het gildenvaandel en de vendels in rouw gedragen. De tamboers roeren op aangepaste wijze hun trom. In de kerk neemt de vaandrig met het gildenvaandel plaats achter de baar en blijft daar de gehele dienst staan. Tijdens de consecratie brengt de vaandrig onder tromgeroffel een groet boven de overledene. Op het kerkhof brengt het gilde een allerlaatste groet. Onder tromgeroffel laat de vaandrig het gildenvaan op de kist rusten waarbij de vendeliers hun vendels in de richting van de kist buigen. Na deze plechtigheid wordt het koningszilver weer van de kist genomen en de koning omgehangen. Bij de begrafenis van een echtgenote wordt het koningszilver meestal niet over de kist gelegd. Tijdens de requiemmis moet op het altaar het 'sielboek' liggen, waarin de namen staan van de overleden broeders en zusters. Ging een boek verloren, dan legde men een nieuw boek aan en schreef zoveel mogelijk op uit de herinnering. De sielboeken van St.-Sebastiaan, Sancta Barbara en de Broederschap gaan terug tot de zestiende eeuw.

De O.L.Vr.Broederschap verzorgt de uitvaart 'volcomenlijk'. Men komt bijeen voor het vigilie, de avond voor de uitvaart en ook op de dag van de uitvaart zijn allen aanwezig. Bij de andere gilden zijn de begrafenisbepalingen in de caert minder uitdrukkelijk. Bij Sancta Barbara worden de overledenen met gildeneer begraven en beschikt men over een doodskleed voor de kist. St.-Sebastiaan en St.-Joris verzorgen een gezongen requiemmis, die tevoren door de knecht van het gilde word aangezegd. De overledene wordt door zijn gildenbroeders ten grave gedragen. Voor de uitvaart of de requiemmis wordt betaald door de familie van de overledene zowel aan het gilde voor het altaar als nog eens extra aan de gildenbroeders, dat laatste vaak in de vorm van bier te schenken na afloop.

Tot in de jaren '60 bepaalde de kerkelijke leer nog sterk de gebruiken rond de levensloop. Daarna taande deze invloed als gevolg van secularisering en individualisering. Voor wat betreft geboorte en dood waren daarnaast de voortschrijdende medicalisering, professionalisering en institutionalisering dominante factoren, de laatste decennia enigszins afgeremd door -opnieuw- individualisering.

Uit: *Hoogtijdagen met en zonder lof. Een onderzoek naar de openbare feestcultuur in Oirschot (1946-1996)*. Bronnen bij de auteur bekend.

Hanneke van den Bogaart-Vugts

Zoals reeds in het vorige nummer gemeld, zal in elke uitgave een bijzondere passage worden vermeld uit het gerechtelijk archief van Oirschot. Deze keer een verhaal, dat ook nu nog (zeker in 'n durp) de tongen los zou maken. Maar tegelijk ook eigenlijk een erg triest verhaal.

Adriaen Jan Gerits van Gerwen als jongetje had eerder aan Mariken dochter van Peter Denissen als jongedame, haar met schone woorden en belofte zover gebracht dat hij geslachtsgemeenschap met haar heeft gehad en er is een jonge zoon Daniel geboren en daarover wilde deze Mariken een proces gaan voeren omdat haar eer en goede naam was aangetast en Adriaen wilde daarover wel een overeenkomst met haar maken om te zorgen voor het onderhoud van het kind en dus nodeloze kosten en schandaal te vermijden. Daarom is hier nu verschenen Jan Gerits van Gerwen en diens vrouw Cathalijn daarbij geassisteerd door genoemde Adriaen ter ene zijde en genoemde Merieken geassisteerd door haar vader Peter Denissen als partij ter nader zijde en ze hebben verklaard met elkaar de volgende overeenkomst te hebben gemaakt. Genoemde Catharina of Jan Gerits van Gerwen zullen het genoemde kind zolang onderhouden in kost en inwoning en wel net zolang totdat dat kind zelf de kost zal kunnen verdienen, zodat Peter Denissen en zijn dochter Merieken daarvoor verder gevrijwaard blijven. Vanwege de ontmaagding zal Jan Gerits of diens vrouw Catharina aan Marike een bedrag geven van 6 gulden eens waarmee Merieken verklaart geheel en al tevreden te zijn. Ze belooft met haar vader Peter dat ze Adriaen nimmer daarover meer zal aanspreken hetzij wat betreft de kosten van de bevalling etc. Aldus opgemaakt op 14 januari 1640, getuigen Velde en Stockelmans die het aandroegen.

Er is een zakelijke overeenkomst gesloten, maar hoe dat emotioneel voor de jonge moeder uit zal pakken, zullen we niet meer weten.

Van de CD-ROM van de heer Toirkens, geselecteerd.

door Han Smits